

TUDOMÁNYOS TAJÉKOZTATÓ

KÖZGAZDASÁGI SZEMLE, LXII. ÉVF., 2015. MÁRCIUS (329–334. o.)

A Magyar Közgazdaságtudományi Egyesület VIII. konferenciája

Budapest, 2014. december 19–20.

A Magyar Közgazdaságtudományi Egyesület nyolcadik konferenciáját tartotta decemberben, amelyen száznál több itthon és külföldön dolgozó kutató vett részt. A konferencia 13 szekcióülésén¹ 44 előadásra került sor. A következőkben a két plenáris előadáson kívül az elhangzott előadások közül csak néhányal foglalkozunk.

Plenáris előadások

Az MKE idei konferenciájának egyik plenáris előadását a Duke University itthon ritkán hallható professzora, *Ambrus Attila* tartotta meg *Alkuelmélet a gyakorlatban (Egy középkori és egy jelenkori példa)* címmel. Az előadó – szerzőtársaival *Eric Chaneyvel* és *Igor Salitskyvel* közösen végzett – két empirikus vizsgálatát mutatta be, amelyek játékelméleti keretben elemzik a 16–19. századi algériai és a jelenlegi szómáliai kalózzokkal folytatott váltságdíj-tárgyalásokat.

A 16–19. században Algírban alakult ki a legerősebb kalózállam. Rendszeresen hurcoltak ide rabokat – elsősorban Spanyolországból –, akiket váltságdíj fejében engedtek szabadon. A szerzők 22 spanyol fogolykiváltási misszió részletes közjegyzői feljegyzéseinek adatait használták fel. A korabeli kommunikációs és utazási lehetőségekből, illetve a váltságdíjak magas összegéből adódóan egy-egy fogoly kiváltása hónapokig, évekig elhúzódhatott.

Ambrus és szerzőtársai az algériai kalózzokkal foglalkozó tanulmányukban egy olyan dinamikus szűrőmodell empirikus predikcióját tesztelik, amelyben egyoldalú információs aszimmetria jellemzi a modellezendő folyamatot: csak a vevő ismeri a saját értékelését, míg az eladó számára ez nem ismert. A modell szerint a vevő késlekedése hiteles jelzés az eladónak arról, hogy a vevő értékelése alacsony, így a modell szerint a késedelem mértéke és a kialakult ár negatív kapcsolatban áll egymással.

Egyszerű regressziós számítás alapján egy évvel hosszabb rabság esetén 1,5 százalékkal alacsonyabb volt a kialakult ár. A szerzők a mérési hiba és a szimultaneitás okozta

¹ A szekcióülések címei a következők voltak: Pénzügy, Elmélet, Iskola, Vegyes, Devizahitelek, Képességek jövedelme, Versenypiac?, Vállalatok és külkereskedelem, Pénzügyi piacok, Makro I., Munka és bér, Piacok, Makro II.

problémát instrumentális becsléssel oldják meg: a fogság éveinek becsléséhez a távolságot vonják be instrumentális változóként. Identifikációs feltevésük az, hogy a fogva tartók nem tudtak különbséget tenni aközött, hogy a késlekedés oka stratégiai jellegű-e (a vevő kivár, hogy lealkudja az árat), vagy a távolságból fakad. Instrumentális becsléseik alapján eggyel több fogságban töltött év 10 százalékkal csökkenti a fogolyért kialakított árat.

Ambrus Attila jelenleg a szomáliai kalóztámadásokat követő váltságdíjtárgyalásokat vizsgálja egy szekvenciális tárgyalási modell keretében, amelyben az eladónak tanulnia kell a vevői értékelések eloszlásáról. Ez a modell jól leírhatja azt a megfigyelést, hogy a szomáliai váltságdíjtárgyalások során kialakított árak gyorsan növekedtek az elmúlt évtized során.

A másik plenáris előadást *Telegdy Álmos* (MTA KRTK KTI és Közép-európai Egyetem, jelenleg már Magyar Nemzeti Bank), a Magyar Közgazdaságtudományi Egyesület két évre megválasztott elnöke tartotta. Székfoglaló előadásában a *John S. Earle*-l és *David J. Brown*-nal közösen publikált, privatizációval kapcsolatos eredményeit foglalta össze *A privatizáció hatásai a vállalati viselkedésre. Eredmények Közép- és Kelet-Európából* című előadásában. Először a privatizáció és az állami tulajdon összehasonlításáról szóló elméleti megközelítések összefoglalóját hallhattuk. Majd öt kelet-közép-európai ország – Magyarország, Litvánia, Románia, Oroszország és Ukrajna – adatain kapott eredményeket mutatta be az előadó. A használt adatbázisban minden olyan vállalat szerepel, amely valaha állami tulajdonban volt. A szerzők egyéni trendekkel bővített vállalati fix hatásos panelregressziókkal becsülték a privatizáció hatását a bérekre, a munkatermelékenységre, a foglalkoztatotti létszámra és az eredményességre az állami tulajdonban maradt vállalatokhoz képest. A szelekciós torzítás miatt – amely a privatizált vállalatok nem véletlenszerű kiválasztásából fakad – Heckman–Hotz-tesztel vizsgálták az egyes vállalatok privatizáció előtti különbségeit.

Eredményeik szerint a privatizáció Oroszország kivételével az összes országban növelte a termelékenységet, és ez a növekedés külföldi tulajdon esetében magasabb volt. A foglalkoztatotti létszám külföldi privatizáció esetében jelentős növekedést mutatott, ugyanakkor belföldi tulajdonlás esetében semleges vagy inkább negatív hatás érvényesült. A bérekre a belföldi privatizáció negatív, a külföldi privatizáció pedig pozitív hatással járt.

Szekció-előadások

A konferencián párhuzamosan zajlott három-négy tematikus szekció ülése. Az ezeken elhangzott előadások közül a teljesség igénye nélkül ismertetünk néhányat.

Iskola

A konferencia Iskola elnevezésű szekciójában változatos témakörökben hangzottak el előadások. *Molnár Tímea* a késleltetett iskolakezdés későbbi iskolai teljesítményre gyakorolt hatását vizsgálta instrumentális becsléssel a magyar beiskolázási életkorra vonatkozó

szabályok kihasználásával. *Keller Tamás* az azonos képességű gyerekek eltérő osztályozásából eredő teljesítménykülönbségeket mérte fel. *Havas Attila* előadása az egyetemek és a magánszféra együttműködéséről lazábban kapcsolódott a szekció tematikájához.

Bővebben számolunk be *Horn Dániel* előadásáról (MTA KRTK KTI és ELTEcon), aki *Gurzó Klárával* közös kutatásában a korai iskolai szelekció hosszú távú parciális hatásait vizsgálta a későbbi munkaerő-piaci teljesítményre. Ennek elemzésére az adott lehetőséget, hogy a politikai-gazdasági átmenet során, az 1990-es években létrejött hat- és nyolcosztályos középiskolák elérhetősége egyéni szinten különbözött a gyermekek között. Ezekben a kisgimnáziumokban a diákok a hagyományos négyosztályos gimnáziumokhoz képest kettő, illetve hat évvel korábban váltanak iskolát. Mivel egyéni szinten nem megfigyelhető, hogy mely gyermekek kerültek kisgimnáziumba, ezért a szerzők azt vizsgálták, hogy azokon a településeken, ahol elérhetővé vált valamilyen hat- vagy nyolcosztályos gimnázium, átlagosan mennyivel javult az ottani diákok munkapiaci helyzete. Kontrollcsoportként az azonos településen élő olyan diákok szolgáltak, akiknek még (vagy már) nem volt lehetőségük a kisgimnáziumban tanulni.

Az eredmények alapján nem mutatható ki, hogy a korai szelekció bármilyen pozitív hatással lett volna a későbbi munkapiaci kimenetekre (munkanélküliség, bér, továbbtanulás felsőoktatásban). Az előadó két okot is kiemelt, amelyek az inszignifikáns eredmények mögött meghúzódhatnak: egyrészt a kisgimnazisták száma a mintában elég kicsi – a kezelt csoport körülbelül 5–8 százaléka –, másrészt a mért hatások átlagos hatást mutatnak, tehát előfordulhat, hogy bizonyos csoportokra gyakorolt pozitív hatás és a más csoportokra gyakorolt negatív hatás „kioltja” egymást.

Muraközy Balázs (MTA KRTK KTI, Lendület program) hozzászólásában arra tett kísérletet, hogy az új intézmények hatását szétbontsa egyes csoportokra, ami első lépésként szolgálhat a semleges eredmények mögött húzódó okok mélyebb megértésére. Például előfordulhat, hogy a hagyományos középiskolákból a kisgimnáziumokba átkerülő legjobbak helyére olyan diákok kerülhettek be, akiknek korábban nem volt lehetőségük középiskolában tanulni; ennek következtében viszont a szakiskolákban összességében gyengébb diákok maradhattak. Az előadást követő megjegyzések többnyire arra vonatkoztak, hogy a „kezeléssel” párhuzamosan érhetőek-e hatások a kontrollcsoportot, és ha igen, akkor milyenek.

Munka és bér

Szabó-Morvai Ágnes (Közép-európai Egyetem és Hétfa) tanulmányában a Start-plusz járulékkedvezmény óvodáskorú gyermekek édesanyjainak foglalkoztatására gyakorolt hatását méri fel.

Lindner Attila (UC Berkeley) *Harasztosi Péterrel* (Magyar Nemzeti Bank) közösen írt tanulmányukat mutatta be, amelyben a szerzők a 2001-es 60 százalékos körüli minimálbér-emelés foglalkoztatási és egyéb gazdasági hatásait elemzik. Mint *Telegdy Álmos* hozzászólásában kiemelte, *Kertesi Gábor* és *Kézdi Gábor* 2004-es tanulmánya óta ez az egyetlen, amely a 2001-es minimálbér-emeléssel foglalkozik, noha ez a változtatás lehetőséget ad arra, hogy a minimálbér tartós emelkedésének hatását identificaljuk.

A szerzők a bértarifa-adatok minimálbér-emelés előtti és utáni empirikus eloszlását vetik össze. Az emelés foglalkoztatási hatását vizsgálják oly módon, hogy összevetik az emelés előtt az új minimálbérnél kevesebbet keresők számát a minimálbér-emelést követő létszámváltozással. Eredményeik szerint a minimálbér-emelkedésnek alig érezhető negatív hatása volt a foglalkoztatásra, a hatás a bérek emelkedésében jelentkezett. A tanulmány további része az elhanyagolható mértékű hatás mögötti okokat keresi. Hogyan lehetséges, hogy egy nagymértékű és tartós minimálbér-emelkedés ilyen csekély hatással van a foglalkoztatásra? Ha nem a munkavállalók, akkor ki fizeti meg a minimálbér-emelkedés árát?

Vállalati szintű adatokat összekapcsolva az adóhatósági adatokkal, a szerzők azt találják, hogy a vállalatok munkaerőköltsége jelentősen növekedett, míg a profitjukra nem volt hatással a minimálbér-emelés, ami alapján úgy tűnik, hogy a minimálbér-emelésért a fogyasztók „fizetnek” a magasabb árakon keresztül. Ez az eredmény számos elméleti modell következtetéseinek ellentmond (monopszonikus munkaerőpiac, keresési és párosítási modellek, hatékony bérek elmélete), viszont egy standard neoklasszikus modell előrejelzéseinek jól megfeleltethető.

Reizer Balázs (Közép-európai Egyetem) *Stefano Della Vignával*, *Lindner Attilával* és *Johannes Schmiederral* közösen készített, magyar adatokra épülő referenciatfüggő állás-keresési modelljüket (Reference-Dependent Job Search: Evidence from Hungary című) ismertette. A szerzők referenciatfüggő preferenciákkal egészítik ki a standard McCall–Mortensen-féle diszkrét dinamikus munkakeresési modellt, amelyet empirikusan a munkanélküli-ellátás 2005-ös magyarországi reformjának példáján tesztelik.

Modelljükben a munkanélkülivé válás előtti jövedelem lesz a referenciapont, és nincsen megtakarítás, tehát a munkanélküli minden időszakban teljes mértékben elfogyasztja a jövedelmét, és a munkanélkülivé váláskor viszonylag intenzíven keres munkát, mivel a referenciatfüggő preferenciákból adódó kellemetlenség a veszteség elkerülésére ösztönzi őt. Ahogy telik az idő, a munkanélküli lassan hozzászokik az alacsonyabb jövedelemszinthez, így csökken a munkakeresési intenzitása is. A munkanélküli-ellátás csökkenése azonban újra növeli a munkakeresés intenzitását.

2005-ben a munkanélküli-ellátás rendszere a korábbi konstans járadékösszeghez képest lépcsőzetessé vált, tehát úgy módosult, hogy az első 90 napban a munkanélküli a korábbi konstans járadékösszeghez képest magasabb járadékot kapott, majd a 90. és a 270. nap között a korabbinál alacsonyabb összeget. A szerzők összehasonlítják a munkanélküliek elhelyezkedését a változás előtt és után.

Az elméleti modell paramétereit minimális távolság (*minimal distance*) módszerével becslik meg. Eredményeik azt mutatják, hogy a referenciatfüggő preferenciákkal kiegészített modell jobban illeszkedik a magyar adatokon látott elhelyezkedési rátákhoz. A tanulmány hasznos következtetésekkel szolgál az optimális munkanélküli-ellátással kapcsolatban: a modell alapján a járadékfizetés lépcsőzetes csökkentésével magasan tartható a munkakeresés intenzitása.

Sóvágó Sándor (Tinbergen Institute, VU University) a munkanélküli-ellátórendszer paramétereinek hatását vizsgálja a munkanélküliek munkakeresésére, elhelyezkedésére és a későbbi munkahelyük minőségére. A munkanélküli-járadékösszegének hatását holland adatok alapján elemzi, kihasználva, hogy Hollandiában

a munkanélküli-időszak első két hónapjában a korábbi bér 75 százaléka, ezután pedig a korábbi bér 70 százaléka a munkanélküli-járadék összege. Módszere a szakadós regresszió egyik kiterjesztése, amely a meredekségben levő törés alapján identifikál (*regression kink design*). A folyamatban levő kutatás egyelőre nem szolgál erőteljes bizonyítékokkal a járadékösszeg hatásairól.

Vállalatok és külkereskedelem

Hornok Cecília (MTA KRTK KTI és Hamburg School of BA) és *Muraközy Balázs* azt vizsgálták, hogy milyen módon függ össze a vállalatok külkereskedelmi tevékenysége a haszonkulcsukkal. Elméleti modelljükben a termelékenyebb vállalatok lépnek be az import- és exportpiacokra, azonban az importálás magasabb minőségű termékek előállítását teszi lehetővé, az exportáló vállalatok viszont erősebb versennyel szembeülnek a külföldön, mint a hazai piacokon. A modellben ez azzal jár, hogy az importáló vállalatok esetében mind az önszelekció, mind a magasabb minőség magasabb haszonkulcshoz vezet, az exportáló vállalatok esetében azonban az erősebb verseny hatása kioltja az önszelekció pozitív hatását.

A szerzők magyar vállalati adatokon vizsgálták meg a modell előrejelzéseit. Az eredmények arra utalnak, hogy az exportáló vállalatok haszonkulcsa csak akkor magasabb, ha nem szerepel a regresszióban az importálás. Az importáló vállalatok haszonkulcsa azonban akkor is magasabbnak bizonyul, ha a termelékenységre is kontrollálnak a szerzők. Az erősebb verseny hatását mutatja az is, hogy a fejlettebb piacokra exportáló vállalatok haszonkulcsa magasabb, mint kevésbé fejlett piacokra exportáló társaiké.

Muraközy Balázs egy másik tanulmányban azt vizsgálta, hogy milyen módon reagálnak az exportáló vállalatok a célpiaci árváltozásokra és a valutaárfolyam változására. A tanulmány újdonsága, hogy az EU-országok PRODCOM-adatokból nyert ország-termék szintű áradataival dolgozik. Az eredmények azt mutatják, hogy a vállalatok az árfolyam- vagy költségváltozásokból származó sokkok 40 százalékát hárítják át külföldi vevőikre, míg 10 százalékos áremelkedés után csupán nagyjából 0,5 százalékkal emelik meg áraikat.

A kétféle sokkra adott válasz nem egyeztethető össze azokkal a modellekkel, amelyekben a vállalatok teljesen rugalmasan alkalmazkodnak a sokkokhoz. Ennek a modellnek az is ellentmond, hogy a sokkok után a mennyiségi változások szintén kismértékűek voltak. Az előadó szerint ezeket a megfigyeléseket olyan hosszú távú szerződésekből fakadó rugalmatlanságok okozhatják, amelyekben a mennyiség előre rögzített, és az ár is csak a könnyen megfigyelhető változók (például az árfolyam) hatására módosul.

Pénzügyi szekciók

Az Egyesület éves konferenciájának pénzügyi témájú előadásait rendszeresen a Közép-európai Brókerképző Alapítvány támogatja. Ezúttal két szekcióban hét pénzügyes tanulmány kapott helyet. Az elméletibb (Pénzügy elnevezésű) szekció előadásai

mikro- és makroszintű kérdéseket vizsgáltak, elméleti és empirikus módszertannal. *Havran Dániel* (MTA KRTK KTI és Budapesti Corvinus Egyetem) és szerzőtársának tanulmánya a Mol- és az OTP-részvény adatain vizsgálta a piac rugalmasságát, amelynek mutatóját az ajánlati könyv reakciójának gyorsasága alapján alkották meg. A szekció többi tanulmánya nemzetközi kérdésekkel foglalkozott. *Temesváry Judit* (Hamilton College) bankszabályozási kérdéseket vizsgált, *Kiss Hubert János* (ELTEcon és MTA KRTK KTI) előadása a bankpánikokat játékelméleti keretben elemezte, s arra a következtetésre jutott, hogy a kognitív reflexiók teszt (*Cognitive Reflection Test*) alapján mért kognitív képességeknek van előrejelző erejük a pénzkivételi döntéseket illetően stratégiai bizonytalanság esetén (a jobb képességű résztvevők könnyebben felismerik a domináns stratégiát), de ez nem igaz akkor, ha nincs stratégiai bizonytalanság. *Venter György* (Copenhagen Business School) tanulmánya hat ország adatain vizsgálta a különböző befektetési korlátok szerepét a piacok likviditásában, amelyek szerepet játszhatnak nagyméretű sokkok lejátszódásakor (például egy válság kitörésekor).

A másik pénzügyi (Devizahitelek elnevezésű) szekcióban három devizahitelekkel foglalkozó tanulmány hangzott el. Mindhárom alaposan feltárta a devizahitelezés egy-egy vetületét. *Vonnák Dzsamila* (KRTK KTI és CEU) *Schindele Ibolyával* (BI Norwegian Business School és MNB) és *Steven Ongeával* (University of Zurich Swiss Finance Institute és CEPR) közösen készített előadásában vállalati adatbázison vizsgálta a monetáris politika hatását a hitelkínálatra. A szerzők mind a hazai, mind a külföldi kamatok változásának eredményét számszerűsítették a Magyar Nemzeti Bank adatai alapján. *Schepp Zoltán* (Pécsi Tudományegyetem) a bankok viselkedését vizsgálta a devizahitelek esetében a válság kitörése után. A tanulmány az adósok terheit befolyásoló tényezőket tárta fel. Ebben a szekcióban *Király Júlia* (IBS; szerzőtársa: *Simonovits András*) előadása volt a harmadik, és olyan modellcsaládot mutatott be, amely alkalmas a forint- és a devizaalapú jelzáloghitelek törlesztési és adósságpályáinak összehasonlítására és számos, a mai devizaalapú hitelek körüli viták szempontjából fontos tanulság levonására.

✱

A konferenciát a Magyar Nemzeti Bank és a Közép-európai Egyetem támogatta, valamint a pénzügyi szekciókat a Közép-európai Brókerképző Alapítvány. A rendezvényen hagyományosan kiváló alapszakos és mesterszakos diplomamunkák is elismerést kaptak: alapszakon *Kalló Nikolett* (ELTEcon), mesterszakon *Hann András* (CEU) és *Petróczy Dóra Gréta* (ELTEcon). A legközelebbi éves konferenciára ez év decemberében kerül sor, az MKE és a Pécsi Tudományegyetem közös PhD-konferenciájára pedig a nyáron.

Horváth Áron–Muraközy Balázs–Márk Lili

Horváth Áron, ELTINGA és MTA KRTK KTI.

Muraközy Balázs, MTA KRTK KTI és Lendület program.

Márk Lili, Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet.